32. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΧΟΝΔΡΟΥ ΒΙΑΝΝΟΥ

Α΄. ΜΜ ΙΙΙΒ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΙ ΛΑΖΑΝΑ

Ἐπὶ τοῦ ἀμέσως κατέναντι καὶ πρὸς ΒΔ. τοῦ λόφου Κεφάλα, ἔνθα ἀνεσκάφη ὁ ΥΜ ΙΙΙ συνοικισμός, ὑψώματος, τοῦ ἀποκαλουμένου Κεφάλι Λαζανᾶ, εἶχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρατηρηθῆ σημαντικὰ λείψανα τοίχων ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, μαρτυροῦντα σημαντικὴν μινωικὴν ἐγκατάστασιν. Ἡ ἀνασκαφή, μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς ἐπὶ τοῦ διασέλλου τῆς Κεφάλας ἐκτεταμένης ΥΜ ΙΙΙ ἐγκαταστάσεως (πίν. 231α), ἐστράφη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ προφανῶς ἐκτεταμένου κτηρίου ἐπὶ τοῦ λόφου Κεφάλι Λαζανᾶ, τὸ ὁποῖον ἀπεδείχθη ὅτι ἀνῆκεν εἰς περίοδον ἱκανῶς παλαιοτέραν, δηλαδὴ εἰς τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ΜΜ ΙΙΙΒ εἰς τὴν ΥΜ ΙΑ, καὶ ὅτι εἶχεν ὑποστῆ λίαν σημαντικὰς βλάβας ἐξ ἀφαιρέσεως τῶν μεγάλων του πελεκητῶν λίθων, τόσον ὑπὸ τῶν οἰκιστῶν τῆς Κεφάλας ὅσον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ μετοχίων. Πολλοὶ τοῖχοι διελύθησαν τελείως καὶ ἡ παρακολούθησίς των ἦτο δυνατὴ μόνον ἀπὸ τὰ λαξεύματα ἐγκοιτάσεώς των. Ἐκ τῶν σωζομένων ὅμως καὶ νῦν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀποκαλυφθέντων λειψάνων κατέστη ἐμφανὲς ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου ἑνιαίου κτηρίου, χαρακτῆρος πιθανῶς ἀγροικίας (εἰκ. 1), στερεῶς ᾠκοδομημένου διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων κατὰ τοὺς κυρίους αὐτοῦ τοίχους καὶ διὰ μικροτέρων λογάδων λίθων κατὰ τοὺς πλείστους διαχωριστικούς, κατὰ διαδοχικὰ ἐπίπεδα κατερχόμενα ἀπὸ τῆς ἰσοπεδωθείσης διὰ λαξεύσεως τοῦ βράχου κορυφῆς πρὸς τὰ ΒΔ. καὶ μὲ κύριον ἄξονα ἐκ ΝΑ. πρὸς τὰ ΒΔ. Ἡ ἀφαίρεσις τῶν λίθων ἐγένετο κυρίως εἰς τὸ νοτιανατολικώτερον τμῆμα, ἐνῷ ἀντιθέτως διεσῴζετο μᾶλλον καλῶς ἡ ΒΔ. τούτου πλευρά. Ἐντὸς τῶν δωματίων τῆς κλιτύος εἶχον καταπέσει εἰς μεγάλους σωροὺς οἱ λίθοι τῶν τοίχων, τοῦτο δὲ κατέστησε λίαν δυσχερῆ τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας, δοθέντος ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν τοίχων εἶχον διασεισθῆ καὶ διασπασθῆ ἀπὸ τῶν θεμελίων των. Τὸ γεγονὸς τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἡ μινωικὴ ἀγροικία κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν ἰσχυροτάτης ἐντάσεως κατὰ τὸ τέρμα τῆς πρώτης νεοανακτορικῆς φάσεως.

Ἡ κατὰ κατερχόμενα ἄνδηρα ὀργάνωσις τοῦ κτηρίου ἐβασίσθη εἰς σειρὰν ἐπιμήκων παραλλήλων τοίχων, τῶν ὁποίων ὁ χαρακτὴρ ἦτο ἐν μέρει ἀντερεισματικός. Μεταξὺ τούτων διὰ καθέτων τοίχων διεμορφώθησαν πολλὰ δωμάτια, τῶν ὁποίων ὀλίγα μόνον διεσώθησαν ἱκανοποιητικῶς πως. Τὰ ἐπὶ τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

κορυφῆς κείμενα δωμάτια, πρὸς τὴν ΒΔ. γωνίαν, ἔχουν προχειρότερον οἰκοδομηθῆ, στηριζόμενα κατὰ τὴν ΝΔ. πλευρὰν εἰς τὸν βράχον, καὶ ὑπέστησαν, ὡς φαίνεται, μετασκευάς. Τῶν ΝΑ. διαμερισμάτων διεσώθησαν μόνον δύο σχεδὸν παράλληλοι ἰσχυροὶ τοῖχοι, παρὰ τὸν ἕνα τῶν ὁποίων, τὸν νοτιανατολικόν, ἀνεκαλύφθη μέγα κατώφλιον μονόλιθον. Φαίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ὑπῆρχεν εἴσοδος εἰς τὴν ἀγροικίαν. Ἀλλ' ἡ κυρία εἴσοδος ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν, μεταξὺ τῶν δύο πρώτων παραλλήλων τοίχων. Ἐπὶ

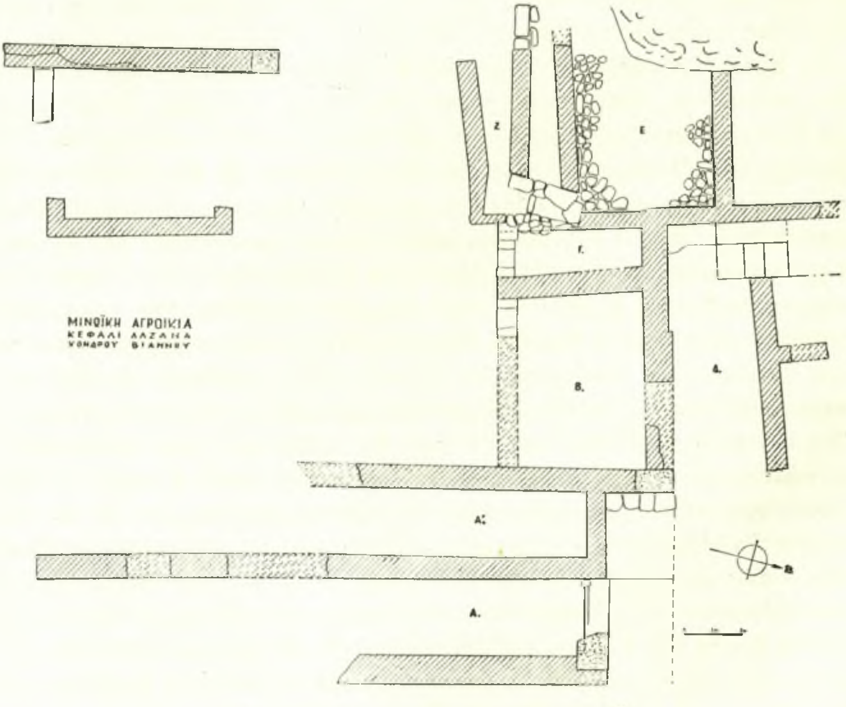

Εἰκ. 1. Κάτοψις Μινωικῆς ἀγροικίας εἰς Κεφάλι Λαζανᾶ Χόνδρου Βιάννου.

τόπου διεσώθη μέγα κατώφλιον μὲ ἀναθύρωσιν πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐξωθύρας καὶ μὲ κυλινδρικὴν κοιλότητα διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἄξονος περιστροφῆς της (πίν. 231β). Ἡ προσπέλασις ἐγίνετο διὰ κλιμακωτῶν κεκλιμένων ἐπιπέδων, τῶν ὁποίων δύο ἐμφαίνονται ἀπὸ τῆς Β. γωνίας τοῦ οἰκήματος μέχρι τῆς ἐξεχούσης, κατὰ τὸν συνήθη εἰς τὴν μινωικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τρόπον, περαιτέρω γωνίας, ὅπου εἶχε τοποθετηθῆ χαμηλὸν θρανίον πρὸς ἀνάπαυσιν. Ἴσως τὴν κεκλιμένην ὁδὸν προσβάσεως ἐστήριζε κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῖχος βαίνων παραλλήλως, ἀλλ' ἡ προσπέλασις ἐγένετο βεβαίως ἐν ὑπαίθρῳ. Ὕπαιθρος ἦτο καὶ ὁ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

χῶρος Δ, διαμορφωθεὶς μεταξὺ τῆς προσόψεως τοῦ κτηρίου καὶ ἑνὸς σχεδὸν παραλλήλως βαίνοντος τοίχου· ἐκεῖ ἀνευρέθη ἀπερριμμένη μεγάλη ποσότης ὀστράκων καὶ τμημάτων ἀγγείων, ἀποτελοῦσα πραγματικὸν ἀποθέτην, ἐξ ἐκείνων οἵτινες συνήθως εὑρίσκονται ἔξω τῶν μινωικῶν κτηρίων. Ἰδίως παμπληθέστατα ἦσαν τὰ τεμαχισμένα κύπελλα καὶ κύαθοι, πολλὰ τούτων μὲ σκοτεινὸν γάνωμα καὶ ἐνίοτε λευκὴν ἐπὶ τούτων διακόσμησιν, μαρτυροῦντα χρόνους ΜΜ III. Κατὰ τὸ ΒΔ. ἄκρον τοῦ χώρου τούτου διὰ πλακῶν ἐμορφοῦτο διάβασις πρὸς βορειότερα δωμάτια, νῦν καταστραφέντα.

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδον εἰσήρχετό τις εἰς εἶδος ἐπιμήκους διαδρόμου (Α), σχεδὸν ἰσοπλατοῦς πρὸς ἕτερον παράλληλον χῶρον, διαμορφούμενον εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον πέραν τοῦ διαχωριστικοῦ τοίχου, ὅστις παρηκολουθήθη ἐπὶ 15 περίπου μέτρα μετὰ διακοπῶν. Ἂν οἱ ἐπιμήκεις οὗτοι χῶροι διῃροῦντο διὰ καθέτου διαχωριστικοῦ τοίχου εἰς πλείονα διαμερίσματα δὲν εἶναι βέβαιον, φαίνεται ὅμως τοῦτο πιθανὸν ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἶχον καταπέσει εἰς σωροὺς οἱ λίθοι εἰς γραμμήν, προεκτεινομένην καὶ δυτικώτερον. Πάντως δὲν κατωρθώθη νὰ διασαφηθῇ ὁ τελείως διαλυθεὶς ὑποθετικὸς οὗτος τοῖχος. Κατὰ ποῖον τρόπον ἐπεκοινώνουν πρὸς ἀλλήλους οἱ χῶροι Α καὶ Α′ δὲν εἶναι ἐπίσης σαφές, ἀλλ' ἡ ἐπικοινωνία δέον νὰ θεωρηθῇ βεβαία, ἀφοῦ μόνον οὕτω θὰ ἐγίνοντο προσιτὰ τὰ κατ' ἄνδηρα ἀλλεπάλληλα διαμερίσματα τῆς ἀγροικίας.

Εἰς τὴν μέσην ζώνην τὸ κεντρικὸν διαμέρισμα, νοτίως τῶν δωματίων Β καὶ Γ, ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας καὶ ὁ τοῖχος ὁ κλείων αὐτὸ πρὸς Ν. διεσώθη μόνον εἰς σωροὺς μεγάλων καταπεσόντων κυβολίθων. Ἀντιθέτως τὰ βορειότερα διαμερίσματα Β καὶ Γ, παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μερικὴν καταστροφὴν τοῦ νοτίου τοίχου των, διατηροῦνται ἱκανοποιητικῶς, ἀναγνωριζομένων ἀρκετὰ σαφῶς τῶν εἰσόδων μετὰ παραστάδων καὶ κατωφλίου. Καὶ τὰ δωμάτια ταῦτα ἦσαν πλήρη μεγάλων λίθων. Τὸ Β εἶναι πολὺ μεγαλύτερον τοῦ Γ καὶ ἐνῷ εἰς τὸ δυτικώτερον τούτου τμῆμα ὁ βράχος ἐπιπολάζει, ἀντιθέτως εἰς τὸ ἀνατολικώτερον τὸ δάπεδον ἐσχηματίσθη δι' ἐπιχώσεως ἐκ λίθων καὶ χωμάτων. Ὁ Β. τοῖχός του, ἀποτελῶν τὴν πρόσοψιν τοῦ κτηρίου, ἦτο ᾠκοδομημένος διὰ μεγάλων παραλληλεπιπέδων πελεκητῶν λίθων, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων ἀφῃρέθησαν. Ὁ διαχωριστικὸς τοῖχος μεταξὺ τῶν δωματίων Α καὶ Γ, τοῦ ὁποίου τὸ Ν. ἄκρον εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν τῶν δωματίων, ἐξέκλινε τῆς θέσεώς του, ἥτις ὅμως κατέστη ἐμφανὴς ἐκ τῶν θεμελίων του.

Τέλος οἱ δυτικώτερον καὶ πρὸς τὴν κορυφὴν δύο χῶροι Ε καὶ Ζ, ἴσως ἐκ Ν. προσβατοὶ ἐκ τῆς ΝΔ. τούτων γωνίας, ἦσαν πιθανῶς ὕπαιθροι, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ ἀτάκτως ἐστρωμένου λιθοστρώτου τοῦ πρώτου καὶ τὴν στήριξίν των πρὸς τὰ ΒΔ. εἰς τὸν βράχον. Ἐγκάρσιος τοῖχος, εἰς τὸ δωμάτιον Ζ καταλήγων πρὸς Δ. εἰς κατώφλιον, κατεσκευάσθη, φαίνεται, ἐκ τῶν ὑστέρων, δη-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

μιουργήσας στενὴν διάβασιν. Τὸ πρὸς τὸ δωμάτιον Γ τμῆμα διεταράχθη ἐκ τῆς κατασκευῆς διὰ μεγάλων πλακῶν θηκοειδοῦς ἐπιμήκους μετὰ καλυπτήρων πλακῶν τάφου (πίν. 232α), προφανῶς χριστιανικοῦ, παρὰ τὸν ἀσυνήθη διὰ τοιούτους τάφους προσανατολισμὸν ἐκ Β. πρὸς Ν., διατηροῦντος τὴν μίαν τῶν καλυπτηρίων πλακῶν εἰς τὴν θέσιν των ἐνῶ ἄλλη μεγάλη ἔκειτο ἐγγύς. Ὁ σκελετὸς εἶχε διαταραχθῆ, ἀλλὰ σχεδὸν ἅπαντα τὰ ὀστᾶ παρέμειναν ἐντὸς τῆς θήκης.

Τὰ περισυλλεγέντα ἐκ τοῦ χώρου τῆς ἀγροικίας ἀντικείμενα δὲν ἦσαν πολλὰ καὶ οὐδὲν ἐκ τούτων ἦτο ὄντως πολύτιμον. Ἦτο φανερὸν ὅτι εἰς τὴν καταστροφὴν ἐπηκολούθησεν ἀφαίρεσις τῶν ἀντικειμένων τῶν ἐχόντων μεγαλυτέραν ἀξίαν. Ἡ κεραμεικὴ ὅμως εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ τῆς μεταβατικῆς περιόδου ἀπὸ τῆς ΜΜ ΙΙΙΒ εἰς τὴν ΥΜ ΙΑ. Τὰ περισσότερα τῶν ἀγγείων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀποθέτου, ὡς εὐμέγεθες κυλινδρικὸν σκεῦος, τμῆμα λεκανοειδοῦς ἀγγείου μὲ ὁριζοντίας καὶ καθέτους τοξοειδεῖς λαβάς, τμῆμα γεφυροστόμου ἀγγείου, λοπάδια καὶ κύπελλα, χύτραι, πρόχοι ραμφιδόστομοι καὶ τμήματα ἀμφορέων μὲ ἐλλειπτικὸν στόμιον, χαρακτηριστικὸς πήλινος λύχνος. Λαιμὸς εὐρυστόμου ἀγγείου φέρει δύο σειρὰς περιθεόντων κορδονίων μὲ πυκνὰς ἐντομάς. Εἰς τὸ δωμάτιον Β περισυνελέγη τμῆμα πίθου, διακοσμούμενον μὲ σχοινίνην μὲ πυκνὰς ἐντομὰς διακόσμησιν, πιθίσκος μὲ ἐπιπεδούμενον χεῖλος καὶ τριποδικὴ χύτρα. Ὑφαντικὰ βάρη, λίθινοι τριπτῆρες καὶ λίθοι τριβείων ἦλθον εἰς φῶς εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἀγροικίας. Χαρακτηριστικὸς ἦτο εἷς λίθινος κορυνοειδὴς τριπτὴρ μετὰ τοῦ λίθου τριβῆς ἀνευρεθεὶς κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ χώρου Δ. Ἡ κεραμεικὴ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ καταστροφὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρονολογηθῆ πολὺ μετὰ τὸ 1600 π.Χ. (ἴσως ὅμως συμπίπτει μὲ τὴν τοῦ τέρματος τῆς 1ης νεοανακτορικῆς περιόδου).

Β΄. ΥΜ Ι ΟΙΚΙΑ ΚΛΙΤΥΟΣ ΥΨΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥΡΚΙΣΣΑ

Ἐξ ἀρχῆς ἦτο γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ἐξ ἐπανειλημμένων αὐτοψιῶν καὶ παλαιῶν τυχαίων εὑρημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγάλος καὶ ὑψηλὸς λίθινος ἐπὶ ποδὸς λύχνος, ὅτι ὁ κύριος μινωικὸς συνοικισμὸς τῆς περιόδου τῆς μεγάλης ἀκμῆς κατὰ τὴν νεοανακτορικὴν περίοδον ἦτο κατὰ τὴν κλιτὺν τοῦ δυτικῶς τοῦ χωρίου Χόνδρου λόφου, τοῦ ἀποκαλουμένου Τούρκισσα. Ἀκριβῶς κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τούτου εἶχε τὸ ἔτος 1957 ἀνασκαφῆ τὸ μικρὸν ἀγροτικὸν ἱερὸν εἰς θέσιν Ρουσσές (ΠΑΕ 1957, σ. 145 ἑξ.). Ἐκρίθη νῦν σκόπιμον νὰ γίνῃ μία δοκιμαστικὴ διερεύνησις μιᾶς τῶν οἰκιῶν, ἀκριβῶς εἰς τὴν περιοχὴν εἰς ἣν ἐλέγετο ὅτι εὑρέθη ὁ λίθινος λύχνος. Ἡ ἀνασκαφή, παρὰ τὴν διὰ τῆς συστηματικῆς καλλιεργείας καὶ ἀφαιρέσεως λίθων ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, ἔδωσε θετικὰ ἀποτελέσματα ἀποκαλύψασα ἄξιον λόγου οἴκημα, τοῦ ὁποίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

ἤδη ἀνεφάνησαν πέντε τοὐλάχιστον διαμερίσματα μὲ σκευὴν πίθων καὶ ἀγγείων, ἅτινα παρέμειναν εἰς τὴν θέσιν των μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, σχεδὸν ἀδιαταράκτως. Τὸ σχέδιον κατόψεως τῆς εἰκ. 2 δίδει τὸ ἀποκαλυφθὲν σύνολον, μὲ παχεῖς τοὺς ἐξωτερικοὺς πρὸς Β. καὶ Δ. τοίχους καὶ μὲ σχετικὰ λεπτὰ διαχωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἀτυχῶς οὔτε καθ' ὅλον τὸ μῆκός των διετηρήθησαν οὔτε εἰς τὸ σύνολόν των. Αἱ ὑπάρχουσαι ἐνδείξεις πείθουν ὅτι ἕτερον δια-

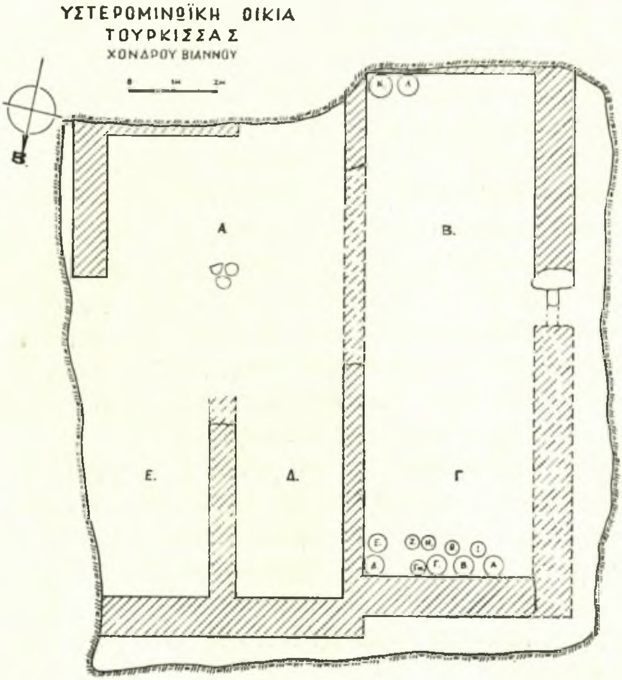

Εἰκ. 2. Κάτοψις Μινωικῆς οἰκίας οἰκισμοῦ Τούρκισσας Χόνδρου Βιάννου.

χώρισμα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἐξηφανίσθη ἐξ ὁλοκλήρου, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη, κατὰ τρόπον ὥστε ὁ διαχωρισμὸς τῶν δωματίων νὰ μὴ εἶναι ἀπολύτως βέβαιος. Ὁ βόρειος τοῖχος φθάνει εἰς πάχος 0.90μ., ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον τὰ κατώτατον μέρος τούτου διεσώθη. Ἐμφανίζει μικρὰν ἐσοχὴν τμήματός του κατὰ τὸν συνήθη τρόπον εἰς τὰς προσόψεις μινωικῶν οἰκοδομημάτων. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ οἰκία, τῆς ὁποίας ἀνευρέθη ἡ ἐξωτερικὴ ἀπὸ Δυσμῶν θύρα, διασώζουσα τὴν μίαν τῶν παραστάδων καὶ μέρος τοῦ στενοῦ σχετικῶς κατωφλίου, ἐξετείνετο ἔτι περαιτέρω πρὸς Νότον καὶ Ἀνατολάς, ἀφοῦ ὑπάρχει ἄνοιγμα κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ Α, ὁ δὲ Β. τοῖχος τοῦ Ε προεκτείνεται

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

καὶ πέραν τοῦ Α. τοίχου τοῦ Α. Τρεῖς σχετικῶς ἀκανόνιστοι καὶ μᾶλλον ὠοειδεῖς τὸ σχῆμα βάσεις κατὰ τὸ μέσον τοῦ δωματίου Α, ἐφαπτόμεναι ἀλλήλων, εἶναι ἀμφίβολον ἂν εὑρίσκωνται εἰς τὴν θέσιν των καὶ ἂν ὁ ρόλος των ἦτο ὁ τῆς στηρίξεως διὰ ξυλίνων δοκῶν - κιόνων. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ βάσεων στηρίξεως μεγάλων ἀγγείων.

Κατὰ τὸν Β. τοῖχον τοῦ Γ καὶ τὸν Ν. τοῦ Β ἀνευρέθησαν εἰς σειρὰν ἀγγεῖα εὐμεγέθη, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν πίθων, τριώτου ἀμφορέως, ἀμφορέων μὲ ἐλλειπτικὰ στόμια καὶ πρόχων παρατεταγμένων κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου εἰς δύο σειράς, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν δύο μεγάλων πίθων καὶ εὐρέος λεκανοειδοῦς σκεύους, πάντων κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν (πίν. 232β). Οἱ πίθοι εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον στρογγυλούμενον χεῖλος, δακτύλιον περὶ τὴν βάσιν τοῦ βραχέος κυλινδρικοῦ λαιμοῦ, σχοινίνην ἐμπίεστον ἢ μὲ ἐντομὰς διακόσμησιν κατὰ τοὺς ὤμους καὶ εἰς ζώνας κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ προέχουσαν κύκλῳ βάσιν. Ἄλλα μικροτέρου μεγέθους πιθίδια ἦσαν ἀκόσμητα ἢ ἐκοσμοῦντο διὰ καταλιβάδων. Μετὰ τῶν πολλῶν πίθων περισυνελέγη καὶ κεραμευτικὸς τροχὸς πήλινος, μὲ γυριστὸν μὲ στολιδώσεις κοσμούμενον περιχείλωμα. Πανταχοῦ, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὴν ὁμάδα τῶν δύο πίθων τοῦ δωματίου Β, ἦσαν ἐμφανῆ τὰ λείψανα πυρός, ἐκ τοῦ ὁποίου κατεστράφη ἡ οἰκία. Ἡ πτῶσις τῶν μεγάλων πελεκητῶν λίθων τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων θὰ ἦτο ἀνεξήγητος, ἂν δὲν ἐγίνετο παραδεκτὸν ὅτι ἡ καταστροφὴ εἶχεν αἴτια σεισμικά· εἶναι γνωστὸν ὅτι πυρκαϊαὶ συχνὰ συνοδεύουν νυκτερινὰς σεισμικὰς καταστροφάς.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι θύρα εἰσόδου εἰς τὸ δωμάτιον Α ἐμορφοῦτο εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα διακόπτεται ὁ ἐκ πολὺ μεγάλων πελεκητῶν λίθων Α. τοῖχος. Καὶ εἰς τὸ Ν. μέρος τοῦ δωματίου τούτου τὸ κεκαυμένον στρῶμα, πυρρὸν κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος λόγῳ τῆς διαλύσεως τῶν καέντων πλινθίνων διαχωρισμάτων τοῦ ἄνω ὀρόφου καὶ ἐντελῶς μέλαν κατὰ τὸ κατώτατον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τμῆμα, ἀπεδείκνυε τὴν ἔκτασιν τῆς πυρκαϊᾶς. Κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν περισυνελέγησαν μικρά τινα ἀγγεῖα.

Εἰς τὸ δωμάτιον Ε διατηρεῖται καλύτερον ὁ παχὺς ἐξωτερικὸς τοῖχος, ἐνῷ δυτικώτερον ὑπέστη ἰσχυρὰν διατάραξιν. Τὸ δωμάτιον τοῦτο ἔδωσε πλῆθος μικρῶν ἀγγείων, ἰδίᾳ κυαθίων, κυπέλλων, πρόχων καὶ ἀμφορίσκων. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τόπου θὰ ὑπῆρχε σκευοφυλακεῖον διὰ τὴν διαφύλαξιν τοιούτων μικρῶν σκευῶν. Ἄλλα μικρὰ εὑρήματα ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ ἀνασκαφὲν τμῆμα τῆς οἰκίας εἶναι ἐλάχιστα, πήλιναι ἀγνῦθες, μολύβδινον δισκίον, ἴσως χρησιμοποιηθὲν ὡς βάρος, καὶ ἐπιπεδόκυρτον σφονδύλιον διακοσμούμενον διὰ ρόδακος. Ἐκ τῆς κεραμεικῆς, τοῦ κεραμευτικοῦ τροχοῦ καὶ τοῦ παλαιότερον ἀνευρεθέντος λύχνου ἐξάγεται ὅτι ἡ χρονολογία ἐγκατοικήσεως τῆς οἰκίας δέον νὰ εἶναι ἡ τῆς 2ας νεοανακτορικῆς φάσεως (ΥΜ ΙΑ).

Καθ' ὅλην τὴν Β. κλιτὺν τοῦ ὑψώματος Τούρκισσα διακρίνονται ἐκτετα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

μένα λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ, ὅστις, ἂν ἀπεκαλύπτετο, θὰ παρεῖχεν εἰκόνα ἑνὸς πυκνῶς κατῳκημένου ἀγροτικοῦ οἰκισμοῦ τῆς καὶ σήμερον εὐφόρου κοιλάδος, δι' ἧς κατήρχετό τις μέσῳ μακρᾶς φάραγγος πρὸς τὴν πεδινὴν νοτίαν παραλιακὴν ζώνην, γνωστὴν σήμερον ὡς Κερατόκαμπος, καὶ ἀνατολικώτερον πρὸς τὴν μικρὰν πεδιάδα τῆς Ἄρβης.

Γ. ΠΜ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΩΝ ΥΨΩΜΑΤΩΝ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙ ΚΑΙ ΚΑΣΤΕΛΛΟΣ

Ἀφορμὴν εἰς μικρὰν ἔρευναν ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κλιτύος τοῦ ὑψηλοῦ ὑψώματος Μπουμποῦλι, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ΝΔ. τοῦ χωρίου Χόνδρος, ἔδωσεν ἡ ὑπὸ χωρικοῦ ἀνεύρεσις καὶ παράδοσις ἐνδιαφερόντων ΠΜ εὑρημάτων, ὡς τμήματος ἀσκοειδοῦς πλαστικοῦ σκεύους μὲ λαβήν, τμήματος λιθίνου λοπαδίου καὶ ἰδιοτύπου σκεύους λοπαδοειδοῦς ἐπὶ ποδὸς μὲ λογχωτὴν ἐν τῷ μέσῳ προεξοχήν, ὡς πρὸς στερέωσιν δᾳδός. Ἡ δοκιμὴ ἐγένετο ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθησαν τὰ ἀντικείμενα, ὄχι πολὺ κάτω τῆς κορυφῆς Μπουμποῦλι καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ταύτης, ἔνθα διεκρίνοντο λείψανα τοίχου καὶ ἄφθονα ὄστρακα μεγάλων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγγείων, διαταραχθέντων ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ εὐρύνῃ τὸν καλλιεργήσιμον χῶρον. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε τμήματα δωματίων εἰς σειρὰν μὲ κοινὸν δυτικὸν τοῖχον, ἀντιστηρίζοντα τὰς ὑψηλότερον κειμένας ἐπιχώσεις. Ἡ καταστροφὴ καὶ διατάραξις ἦτο τοιαύτης κλίμακος, ὥστε δὲν ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀνασκαφὴ πέραν τῆς περισυλλογῆς ὡρισμένων ἀγγείων εἰς τεμάχια, ὡς καί τινων μικρῶν ἀντικειμένων, ὡς λιθίνων σφαιρικῶν τριπτήρων καὶ λίθων τριβῆς καὶ λιθίνου ἀμφικωνικοῦ σφονδυλίου. Πάντα ἀνῆκον εἰς προκεχωρημένην φάσιν τῆς προανακτορικῆς μινωικῆς ἐποχῆς, ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τὴν ΠΜ ΙΙΙ - ΜΜ ΙΑ (2200 - 2000 π.Χ.).

Μικρὰ δοκιμὴ ἐγένετο ἐπίσης εἰς τὸ περιωρισμένης ἐκτάσεως ὑψίπεδον κατὰ τὴν ΝΑ. πλευρὰν τῆς κορυφῆς Μπουμποῦλι, γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Ἀμυγδάλοι, ἔνθα χαμηλὸς χωμάτινος γήλοφος εἶχε σχηματισθῇ ἐκ τῆς ἐπιχώσεως κτηρίων, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐφαίνετο κατεστραμμένον. Δύο διασταυρούμενοι τοῖχοι ἀπεκαλύφθησαν μὲ μικρὰν σκαφήν, τὰ δὲ περισυλλεγέντα ὄστρακα ἀπεδείκνυον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐπρόκειτο περὶ κτηρίων τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω περιόδου.

Ἔτι δυτικώτερον τοῦ ὑψώματος Μπουμποῦλι, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν δειράδα, ἐξητάσθησαν τὰ προϊστορικὰ λείψανα εἰς τὸ ἀσφαλὲς καὶ ὡς κρησφύγετον διαμορφούμενον βραχῶδες ὕψωμα, γνωστὸν σήμερον μὲ τὸ ὄνομα Κάστελλος. Ὡρισμένα μεγαλιθικὰ διατειχίσματα ἀπετέλουν φραγμοὺς τῶν προσπελάσεων κατὰ τρόπον αὐξάνοντα τὴν φυσικὴν ἀσφάλειαν τοῦ μέρους, τοῦ ὁποίου ἡ κυρία πρόσβασις ἦτο ἐκ Νότου. Εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν βράχων διαμορφουμένους εὐρυτέρους χώρους διακρίνονται πολλὰ λείψανα προχείρων οἰκήσεων,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

προφανῶς προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων, ὡς ἐκ τῶν ὀστράκων ἐπιφανείας θὰ ἠδύνατό τις εὐκόλως νὰ συναγάγῃ. Ἡ κορυφὴ τοῦ βράχου περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, τὸ ὁποῖον διασῴζεται ἱκανοποιητικῶς ἐπὶ δύο πλευρῶν. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ συνόλου εἶναι ὁ τοῦ ἀσφαλοῦς καταφυγίου.

Δ'. ΠΥΡΓΟΣ ΦΡΥΚΤΩΡΙΑΣ ΡΟΥΚΟΥΝΗ ΚΟΡΦΗ

Εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν ἀπὸ τὸν Κάστελλον ὑψοῦται ἄλλη κορυφὴ τοῦ αὐτοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος, ἐξ ἧς παρέχεται ἔξοχος θέα τόσον πρὸς τὸ Α. ἄκρον τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἀστερουσίων ὅσον καὶ πρὸς τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς καὶ πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος πρὸς Ν. Ἡ κορυφὴ αὕτη, γνωστὴ ὡς Ρουκούνη Κορφή, εἶναι πανταχόθεν περίοπτος καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρετικῶς κατάλληλος διὰ τὴν τοποθέτησιν πύργου φρυκτωρίας, οἷος ὁ ὑφ' ἡμῶν ἐρευνηθείς, ἴσως ἀποτελῶν ἐν σημεῖον εἰς ὁλόκληρον ἅλυσον συστήματος φρυκτωρεύσεως. Ὁ χῶρος ὑπεδείχθη ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, οἵτινες ἐχρησιμοποίουν τὸ ἄφθονον ὑλικὸν τῶν κατὰ χώραν λίθων διὰ τὴν οἰκοδόμησιν μανδρῶν καὶ καταφυγίων εἰς βραχεῖαν ἀπὸ τοῦ κτηρίου ἀπόστασιν. Πρὸ τῆς ἐρεύνης ὁ χῶρος παρεῖχεν εἰκόνα πελωρίου κυκλικοῦ λιθοσωροῦ περικλειομένου ὑπὸ λιθίνου δακτυλίου, ὅστις διεφαίνετο εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἡ πρώτη σκέψις ἦτο ὅτι θὰ ἐπρόκειτο περὶ γιγαντιαίου ΠΜ θολωτοῦ τάφου, ὁμοίου πρὸς ἐκείνους τῆς πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς, οἱ ὁποῖοι οὐχὶ σπανίως εὑρίσκονται ἐπὶ ὑψωμάτων. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἦτο ἡ γειτονία πρωτομινωικῶν συνοικισμῶν ἐγκατοικήσεων (Μπουμποῦλι, Ἀμυγδάλοι, Κάστελλος), ἡ οἰκοδόμησις τοῦ δακτυλίου διὰ λίθων μὲ ἁπλοῦν πηλὸν ὡς συνδετικὴν ὕλην καὶ ἡ εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνασκαφῆς διαπιστωθεῖσα καμπύλωσις πρὸς τὰ ἔσω τῶν τοιχωμάτων τοῦ δακτυλίου. Ἡ ἀνεύρεσις μεταξὺ τῶν πληρούντων τὸν χῶρον λίθων, εἰς σχετικῶς ὑψηλὸν στρῶμα, λιθίνου ταύρου συμπαγοῦς μορφῆς μὲ ἡνωμένους τοὺς προσθίους καὶ ὀπισθίους πόδας, μὲ ἁδρὰν ἐπεξεργασίαν ἐνθυμίζουσαν ΠΜ γλυπτικὰ ἔργα (πίν. 233α), ἐφαίνετο ἐπιβεβαιοῦσα τὴν ἀρχικὴν ὑπόθεσιν. Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄλλης φύσεως καὶ διαφόρου χρονολογίας κτηρίου, ὅλως ἰδιορρύθμου ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν καὶ μοναδικοῦ ὄντως εἰς τὸ εἶδός του, καίτοι εἶναι γνωστοὶ ἄλλοι κυκλικοὶ πύργοι, ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους Κυκλάδας.

Τὸ οἰκοδόμημα (εἰκ. 3) εἶναι ἀκριβῶς κυκλικόν, συνολικῆς διαμ. 13 μ. καὶ ἐσωτερικῆς 11.30 μ., μὲ πάχος τοιχωμάτων 0.80 μ., καὶ ἔχει εἴσοδον πρὸς Νότον πλάτους 0.80μ. Τὰ τοιχώματα εἶναι ᾠκοδομημένα διὰ μᾶλλον μικρῶν λίθων μὲ πηλὸν ὡς συνεκτικὴν ὕλην. Οἱ πληροῦντες τὸ ἐσωτερικὸν λίθοι ἦσαν εἰς τεραστίαν ποσότητα, ἀποτελοῦντες παχὺ στρῶμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη ἄλλο στρῶμα σχεδὸν καθαροῦ χώματος, προφανῶς ἀποτελεσθέντος πρὸ τῆς πτώσεως τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων, τὰ ὁποῖα νῦν σῴζονται εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

ἱκανοποιητικὸν ὕψος, εἴς τινα σημεῖα 2μ. Εἰς τὸ ὕψος τοῦτο ἡ κύρτωσις πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τοιχώματος εἶναι περίπου 0.40μ. Μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ ἄνω στρώματος, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν μεγαλυτέρου μεγέθους τῶν λίθων τῶν τοιχωμάτων, ὑπῆρχον πολλαὶ κυρταὶ κέραμοι, προερχόμεναι ἴσως ἐκ καλύψεως τμήματος τοῦ κτηρίου διὰ κεράμων.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἱκανῆς ποσότητος τῶν λίθων τῆς ἐπιχώσεως ἀνεφάνη δεύτερος δακτύλιος μὲ τοιχώματα μικροτέρου πλάτους (0.55μ.), διασῳζό-

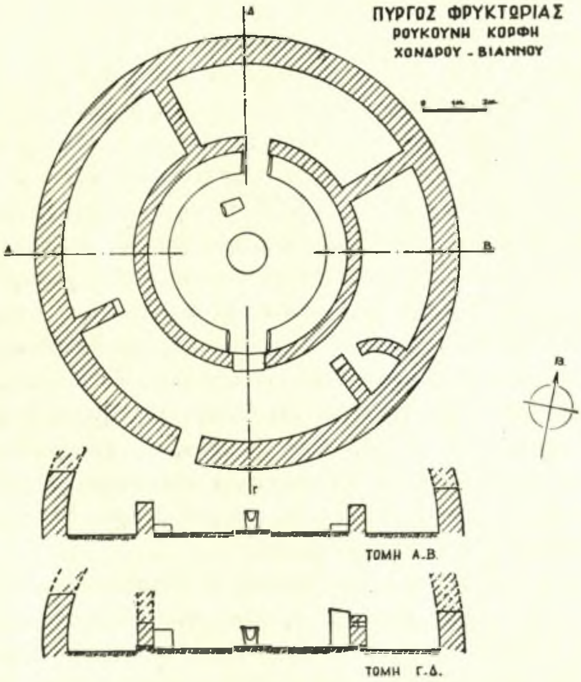

Εἰκ. 3. Κάτοψις καὶ κατακόρυφοι τομαὶ πύργου φρυκτωρίας Ρουκούνη Χόνδρου Βιάννου.

μενος εἰς χαμηλότερον ὕψος (μέχρις 1 μ.), καὶ εἰς τὸν ὁποῖον οὐδεμία παρατηρεῖται κύρτωσις τῶν τοιχωμάτων. Δύο ἀνοίγματα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα ἀλλ' οὔτε ἀκριβῶς συμπίπτοντα μὲ τὸν ἄξονα τοῦ κτηρίου οὔτε εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τῆς εἰσόδου, συνδέουν τὸν κεντρικὸν χῶρον, διαμ. 6.10μ., μὲ τὴν ἔξω ζώνην. Τὸ νότιον ἔχει πλάτος 1 μ., ἐνῶ τὸ βόρειον 0.70. Ἔσω τοῦ κατωφλίου ὄρθιαι πλάκες, περίπου 1.40μ. ὕψους, ἀπεδείχθη τελικῶς ὅτι ἀπετέλουν τὰ πρὸς τὰς θύρας πέρατα συνεχοῦς θρανίου πλάτους 0.65 βαίνοντος κατὰ μῆκος τῆς ἔσω πλευρᾶς τοῦ δακτυλίου τούτου. Εὐθὺς κατόπιν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἔξω ζώνη ὑποδιῃρεῖτο διὰ 4 διαχωρισμάτων εἰς τέσσαρα διαμερί-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

σματα, τὸ μὲν βόρειον προσιτὸν μόνον διὰ τῆς θύρας τοῦ κεντρικοῦ θαλάμου, τὰ δὲ ἑκατέρωθεν τούτου διὰ θυρῶν - ἀνοιγμάτων κατὰ τὰ διαχωρίσματα, διασῳζόντων καὶ τὰς παραστάδας· τὸ νότιον διαχώρισμα ἦτο προσιτὸν διὰ τῆς ἐξωθύρας τοῦ κτηρίου καὶ συνεδέετο μὲ τὸν κεντρικὸν χῶρον διὰ τῆς Ν. θύρας. Κατὰ τὸ πρῶτον πρὸς τὰ δεξιὰ διαχώρισμα καὶ ἐσωτερικῶς τούτου διὰ κυρτοῦ τοιχίου ἐδημιουργεῖτο εἶδος μικροῦ δωματίου, ἴσως προοριζομένου ὡς φυλακείου. Ἀμέσως ἔξω τούτου ἐπὶ βοθρίου πλήρους τέφρας, προφανῶς χρησιμοποιηθέντος ὡς ἑστίας, ἀνευρέθη χύτρα.

Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κεντρικοῦ κυκλικοῦ χώρου ἀπέδειξε καὶ τὴν φύσιν τοῦ κτηρίου ὡς πύργου φρυκτωρίας (πίν. 233β). Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ καθαροῦ στρώματος χώματος λίθοι καὶ κυρτοὶ κέραμοι ἀπεκαλύφθησαν εἰς μεγάλην ποσότητα καὶ μετ' αὐτῶν πλεῖστοι ὅσοι πλακοειδεῖς μεγάλοι λίθοι, προερχόμενοι προφανῶς ἐκ πλακοστρώσεως. Κατὰ τὸ κέντρον δισκοειδὴς πλακόστρωτος χῶρος, διαμ. 1.15μ., προωρίζετο ἵνα ἀνάπτεται ἐπ' αὐτοῦ μεγάλη πυρά, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀφθονωτάτης εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τέφρας καὶ τεμαχίων ἀπηνθρακωμένων ξύλων, ὑπὸ στρῶμα βαθέως πυρρόχρουν. Εἶδος μεγάλου καδοειδοῦς πυραύνου (φουβοῦ) μὲ διακοσμητικὰς χαραγὰς περὶ τὴν βάσιν του, ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἀναρρίπισιν τοῦ πυρός. Πέριξ ἐστηρίζετο διὰ λίθων, σχεδὸν ἀποτελούντων τοιχίον. Ὁ καθαρισμὸς τοῦ δαπέδου μεταξὺ τοῦ θρανίου καὶ τοῦ δισκοειδοῦς πλακοστρώτου ἀπέδειξεν ὅτι ὁλόκληρον τὸ δάπεδον ἐκαλύπτετο ὑπὸ πλακοστρώτου, τοῦ ὁποίου μέγα μέρος ἐσῴζετο κατὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα, πρὸς δὲ τὸ ἀνατολικὸν θρανίον, εἰς στενὴν ζώνην, ἐκληφθεῖσαν ἀρχικῶς ὡς ἀναβαθμόν. Τὸ κεντρικὸν πλακόστρωτον μόλις ὑπερυψοῦτο τοῦ λοιποῦ πλακοστρώτου. Τὸ ἐκ φυσικοῦ βράχου δάπεδον τοῦ ἔξω κύκλου δὲν ἐκαλύφθη διὰ πλακοστρώτου.

Πότε ἐγένετο ἡ ἀναμόχλευσις τῶν πλακῶν τοῦ δαπέδου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῇ, μικρὰ ὅμως ποσότης ἐφυαλωμένων βυζαντινῶν ὀστράκων, ἀνευρεθεῖσα εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ χώρου καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ θρανίον, καθιστοῦν πιθανὸν ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον. Αἱ πλεῖσται τῶν πλακῶν ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ δακτυλίου, ἐπιστρωθεῖσαι δὲ ἐκ νέου ἐκάλυψαν ἀκριβῶς τὸ ἀναμοχλευθὲν τμῆμα.

Τὰ περισυλλεγέντα σκεύη καὶ ὄστρακα ἐπιβεβαιοῦν τὴν κατασκευὴν τοῦ πύργου τῆς φρυκτωρίας κατὰ τοὺς ὑστέρους ἑλληνιστικοὺς ἢ πρωίμους ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους. Μία πρόχους διεκοσμεῖτο ὑπὸ παχείας ταινίας καὶ ἄλλων λεπτῶν περιθεουσῶν γραμμῶν. Εἶδος κρατῆρος μὲ λαβὰς μορφουμένας μὲ κιονίσκους ἐφαίνετο ἔτι παλαιοτέρου τύπου. Δύο λίθινα σκεύη, ἓν μέγα βαθὺ ἰγδίον τροχαλιοειδοῦς σχήματος καὶ ἓν μικρότερον πολυγωνικὸν γουρνίδιον, ἔκειντο παρὰ τὴν Β. θύραν τοῦ ἐσωτερικοῦ δακτυλίου, ἴσως ὅμως ἀρχικῶς περὶ τὸ κέντρον, ἐξυπηρετοῦντα τὴν ἔναυσιν τῆς πυρᾶς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

Ἡ ὅλη διευθέτησις τοῦ χώρου, ἡ ἑστία τοῦ κέντρου, ἡ θέσις τοῦ κτηρίου οὐδεμίαν ἀφήνουν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ χαρακτῆρός του ὡς πύργου φρυκτωρίας (πίν. 234). Ὁ κεντρικὸς χῶρος θὰ ἦτο ἐν μέρει ἀκάλυπτος, διὰ δὲ τῆς θολωτῆς κατασκευῆς τοῦ ἔξω τοίχου μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ δακτυλίου ἐσχηματίζετο εἶδος περιφερικῆς σήραγγος μὲ τέσσαρα διαμερίσματα χρησιμοποιούμενα ὡς ἐνδιαιτήματα τῶν φρουρῶν καὶ συντηρητῶν τοῦ πυρός. Πολὺ πιθανὸν ἡ στέγη τῆς σήραγγος ταύτης ἐκαλύπτετο διὰ κυρτῶν μεγάλων κεράμων, τῶν ὁποίων μέγας ἀριθμὸς ἀνευρέθη ἐντὸς τῆς ἔξω ζώνης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἔσω κύκλου· ἐκ τούτου δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι ἡ στέγη αὕτη προεξετείνετο πρὸς τὰ ἔσω, ἀφήνουσα ἀκάλυπτον μόνον τὸ μεσαῖον τμῆμα· διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπροστατεύοντο καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ περιφερικοῦ θρανίου καθήμενοι συντηρηταὶ τοῦ πυρός. Τὴν ἡμέραν ἡ καῦσις χλωρῶν φυτῶν θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐκπέμπεται πυκνὸς καπνός, ἐνῷ τὴν νύκτα ἡ λάμψις τῆς ἀναρριπιζομένης φλογός, τροφοδοτουμένης διὰ τῶν ἀφθόνων ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων φρυγάνων, θὰ ἦτο ὁρατὴ ἐκ λίαν σημαντικῆς ἀποστάσεως.

Ε'. ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ Ἢ ΑΓΟΡΑ ΜΙΚΡΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΧΟΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΚΕΡΑΤΟΚΑΜΠΟΥ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς ἀγρόται προσεκόμισαν διάφορα μικρὰ ἀντικείμενα, τὰ πλεῖστα προερχόμενα ἐκ τῆς περιοχῆς Καστρὶ τοῦ Κερατοκάμπου, ὅπου ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀκρόπολις. Αὐτοψία γενομένη ἐπὶ τόπου ἀπέδειξε τὴν παρουσίαν πλήθους λειψάνων κτηρίων, μάλιστα κατὰ τὴν ἐκ Β. πρόσβασιν πρὸς τὸ ἀπόκρημνον καὶ λίαν ὀχυρὸν ὕψωμα, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Τὰ πλεῖστα τῶν ὀστράκων ἦσαν σαφῶς τῶν ἑλληνικῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου πρὸ ἐτῶν προῆλθε σημαντικὴ εὐμεγέθης πηλίνη προτομὴ γυναικὸς τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Νῦν ἠγοράσθησαν διὰ τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου στενὴ αἰχμὴ χαλκοῦ δόρατος μὲ ἐλλιπῆ τὸν αὐλόν, καλῶς διατηρουμένη αἰχμὴ ἑλληνικοῦ βέλους μὲ ὄγκους ἑκατέρωθεν καὶ μακρὸν στέλεχος, πηλίνη δισκοειδὴς ἀγνὺς μὲ τύπωσιν κοσμήματος λύρας, πήλινος δίσκος μὲ δύο τρήματα κατὰ τὴν περιφέρειαν πρὸς ἀνάρτησιν μὲ ἐπ' αὐτοῦ τύπωσιν κοσμήματος ὁμοίου πρὸς πεντάλφα, πήλινος δίσκος μὲ ἐσωτερικὸν ὑπ' αὐτὸν τροχαλιοειδὲς περιχείλωμα, προφανῶς κάλυμμα πίθου, μὲ ἐπιγραφὴν ἐμπίεστον διὰ τοῦ δακτύλου ϹѠϹΙΚΛΕΙΟϹ, δακτυλιόλιθος ἐξ ὑαλομάζης μὲ παράστασιν κεφαλῆς νήσσης, τέλος πολλὰ νομίσματα ἑλληνικῶν (Γόρτυνος, Ἱεραπύτνης) καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων (solidi Κομμόδου καὶ Ἰουλίας Δόμνας).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

α. Γενικὴ ἄποψις ΥΜ ΙΙΙ οἰκισμοῦ Κεφάλι Χόνδρου ἐκ τοῦ λόφου Κεφάλι Λαζανᾶ.

β. Προσπέλασις καὶ κυρία εἴσοδος Μινωικῆς ἀγροικίας Κεφάλι Λαζανᾶ Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

α. Ἡ εἴσοδος τοῦ δωματίου Γ δεξιὰ καὶ εἰς τὸ βάθος ὁ βυζαντινὸς τάφος καὶ ὁ πλακόστρωτος χῶρος Ε τῆς Μινωικῆς ἀγροικίας Κεφάλι Λαζανᾶ Χόνδρου Βιάννου.

β. Πίθος ΝΑ. γωνίας δωματίου Β Μινωικῆς οἰκίας Οἰκισμοῦ Τούρκισσας Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

α. Λίθινος ταῦρος πρωτομινωικῶν χρόνων ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ Πύργου φρυκτωρίας Ρουκούνη Κορφὴ Χόνδρου Βιάννου.

β. Ὁ κεντρικὸς χῶρος μετὰ τῆς ἑστίας τοῦ Πύργου φρυκτωρίας Ρουκούνη Κορφὴ Χόνδρου Βιάννου, ὡς εὑρέθη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212

α. Ὁ Πύργος φρυκτωρίας εἰς Ρουκούνη Χόνδρου Βιάννου ἐκ Β. ὁρώμενος.

β. Ὁ Πύργος φρυκτωρίας εἰς Ρουκούνη Χόνδρου Βιάννου ἐκ Δ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 10:22:51 EEST - 167.114.118.212